

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

7/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/7 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизиллович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохид Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Umurqulov Kamoliddin

O'ZBEK XALQINING OILAVIY MAROSIMLARINING TARBIYAVIY AHAMIYATI 9-12

Muhamedov Asror

G'ARB RENNESANSIGA TURTKI BO'LGAN OMILLAR 13-22

Jiyanbekova Sharofat Abdikaharovna

SOVET DAVRIDA KITOV TAQIQLARIGA NISBATAN O'ZIGA XOS SENZURA
AMALIYOTLARI 23-30

Сабитова Коринна Сабировна

ШКОЛЬНОЕ И СРЕДНЕ-СПЕЦИАЛЬНОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В
УЗБЕКИСТАНЕ В ГОДЫ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ 31-37

Vaxabov Azizjon Xamidovich

USMONIYLAR SALTANATI VA O'RTA OSIYO XONLIKLARINING O'ZARO DIPLOMATIK HAMDA
ELCHILIK ALOQALARI 38-44

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich

MAMLAKATIMIZ TIJORAT BANKLARI AKTIVLARI SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH
MASALALARI 45-51

Madiyev Shaxzod Shodmon o'g'li, Xurramova Zarina Xolboyevna

QISHLOQ XO'JALIGI ISHLAB CHIQRISHIDA TEXNIK SALOHİYATDAN FOYDALANISHNING
IQTISODIY MOHIYATI VA NAZARIY ASOSLARI 52-57

Самадов Салоҳиддин Исматович

ИННОВАЦИОН ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЁТДАГИ ЎРНИ..... 58-66

Хуррамов Азамат Файзуллаевич

ИНСОН КАПИТАЛИНИ ЖАРАЁН-НАТИЖА ТАМОЙИЛИ АСОСИДА ТАҲЛИЛИ 67-74

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Sharipov Abdukhakimjon Ziyotdinovich

YANGI O'ZBEKISTON JAMIYATI TARAQQIYOTI IDEOSFERASIDAGI MA'NAVIY O'ZGARISHLAR
DINAMIKASI 75-80

Mustafaev Alimardon Alijonovich

THE MAIN VECTORS OF THE EVOLUTION OF COMPARATIVE PHILOSOPHY IN THE CONTEXT
OF CONTEMPORARY CIVILIZATIONAL DEVELOPMENT 81-89

Mamasaliev Mirzoulug' Mirsaidovich

"G'ARB MADANIYATIDA SABR-TOQAT KONSEPSIYASINING O'ZGARISHI" 90-95

Shadmanov Qurbon

FRENSIS BEKON INDUKTIV USULI VA TA'LIM, TARBIYA VA O'Z-O'ZINI TARBIYALASH
G'OYALARI 96-101

Usmonov Farkhod Lapasovich

PHILOSOPHICAL ANALYSIS FREEDOM OF INFORMATION 102-109

*Atakulov Mavlonbek Saitkulovich*YOSHLARNI SOG'LOM MA'NAVIY MUHIT ASOSIDA TARBIYALASHDA
FUQAROLIK MAS'ULIYATI O'RNI ..... 110-115**10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI***Amanov Abdijabbor Sattarovich*

O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA MURAKKAB SINTAKTIK TUZILMALAR TAHLILI 116-121

Xudoynazarova O'g'lonoy Allamurodovna

DINIY BARQAROR BIRIKMALARNING STILISTIK XUSUSIYATLARI 122-125

*Hayitova Shohida Erkin qizi*KONSEPT TUSHUNCHASINING TALQINI VA KONSEPTGA OID TADQIQOTLAR
TASNIFI ..... 126-132*Qodirova Mukaddas Tog'ayevna*

TILSHUNOSLIKDA BIZNES DISKURS: TADQIQ, TASNIF VA TAHLIL 133-138

Aripova Aziza Xasanovna

NUTQ MADANIYATI VA NUTQ ODOBI MASALALARINING TARIXIY TAKOMILI 139-143

*Tillabayeva Zilola Raxmatillayevna*QARLUQ SHEVALARIDA TABU VA EVFEMIZMLAR QO'LLANILISHI YUZASIDAN
MULOHAZALAR (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA) ..... 144-148*Axmedova Aziza Komilovna*

PSIXIATRIK BADIY TAHLIL ASOSLARI 149-153

Зокирова Шахзода Нодиржон қизи

ТЕЛЕВИЗИОН НУТҚНИНГ РИТОРИК АСПЕКТИ 154-158

Yusupaliyeva Fazilat Yusupaliyevna

METHODS IN TEACHING ENGLISH AND THEIR IMPORTANCE 159-163

Fayzullayeva Dilfuzaxon G'ulomjon qizi

ADIB QALBIDAN: QAHRAMON RUHIYATIDA YOZUVCHINING IZI..... 164-169

Negmatova Mumtozbeqim

UZBEK TERMINOLOGY FOR BANKING SECTOR 170-174

*Omondavlatova Latofat Ne'matulla qizi*O'TKIR HOSHIMOVNING "DAFTAR HOSHIYASIDAGI BITIKLAR" ASARIDA QO'LLANILGAN
LINGVOMADANIY BIRLIKLER TAHLILI ..... 175-178**12.00.00 – YURIDIK FANLAR***Ismaylov Raxat Aminbayevich*NORMA IJODKORLIGI FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISHNING AYRIM NAZARIY-HUQUQIY
MASALALARI ..... 179-183*Сеитниязов Камарбек Парахатович*ДАВЛАТ ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТИ ТУШУНЧАСИНИНГ ЎЗИГА ХОС
ХУСУСИЯТЛАРИ 184-191

Нуруллаев Шохрух Шухратуллаевич

ҚУРИЛИШДА АТРОФ-МУҲИТНИНГ ҲУҚУҚИЙ МУҲОФАЗАСИ: ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ ВА
НАЗОРАТИ 192-198

Hamdamov Shahzod Maqsud o'g'li

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ADLIYA VAZIRLIGI TARAQQIYOTINING

HUQUQIY ASOSLARI 199-210

Шокиров Ойбек Азизжон ўғли

ҚОНУНИЙЛИК НАЗАРИЙ ТУШУНЧАСИ ВА УНИ МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ
ОРГАНЛАРИ ҚАРОРЛАРИДА ТАЪМИНЛАШНИНГ НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ

АСОСЛАРИ 211-218

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Bozorova Muslima Qodirovna, Istamova Dilnoza Norboyevna

RAQAMLI TA'LIM SHAROITIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI KASBIY FAOLIYAT UCHUN KO'P
BOSQICHLI TAYYORLASH ASOSLARI 219-222

Rabbimova Nodira Tashtemirovna

FROM SCALPEL TO BLACKBOARD: HOW MEDICAL TRAINING IS REVOLUTIONIZING

PEDAGOGICAL APPROACHES 223-227

Саидова Камола Усканбаевна

КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ МЕТОДОВ ВОСПИТАНИЯ В ВОСТОЧНОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ
МЫСЛИ 228-233

Худойназарова Дилрабо Абдурашидовна

БЎЛАЖАК ПЕДАГОГЛАРНИ МАЪНАВИЙ ТАРБИЯ ФАОЛИЯТИГА ТАЙЁРЛАШНИНГ

ИЖТИМОЙ-ПЕДАГОГИК ЗАРУРАТИ 234-239

Гаффаров Азизжон Муҳаммадсаидович

МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ: МОҲИЯТИ ВА ЗАРУРАТИ 240-245

Buronova Iroda

UMUMIY O'RTA TA'LIM MUASSASALARI RAHBARLARIDA MEDIAKOMPITENTLIKNI

RIVOJLANTIRISHNING USLUBIY ASOSLARI 246-250

Matyakubova Feruza Egamovna

ANATOMY OF LEARNING: BRIDGING THE GAP BETWEEN MEDICINE AND

MODERN EDUCATION 251-254

Received: 10 September 2024
Accepted: 15 September 2024
Published: 25 September 2024

Article / Original Paper

INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP AND ITS ROLE IN THE ECONOMY

Samadov Salokhiddin Ismatovich

Executive Director of the Public Works Fund under the Ministry of Employment and Labor Relations of the Republic of Uzbekistan, Independent researcher at the Navoi State Mining and Technological University
E-mail: info@jamoat.uz

Abstract. The article provides detailed definitions of the concepts of innovation, innovation processes and innovation activities. The main stages of the innovation life cycle are also mentioned. The experience of implementing innovations in Uzbekistan and developed countries of the world is discussed and recommendations are given.

Keywords: innovation, innovation activity, know-how, commercialization of innovations, intellectual property, modernization, invention.

ИННОВАЦИОН ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЁТДАГИ ЎРНИ

Самадов Салоҳиддин Исматович

Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва Меҳнат муносабатлари вазирлиги ҳузуридаги
Жамоат ишлари жамғармаси ижрочи директори Навоий давлат кончилиги ва
технологиялар университети мустақил изланувчиси

Аннотация. Мақолада инновация, инновацион жараёнлар, инновацион фаолият тушунчаларига батафсил таърифлар берилган. Шунингдек, инновация ҳаёт циклининг асосий босқичлари келтириб ўтилган. Ўзбекистонда ҳамда жаҳоннинг ривожланган мамлакатларида инновацияларни жорий этиш тажрибалари муҳокама қилинган ва тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: инновация, инновацион фаолият, ноу-хау, инновацияларни тижоратлаштириш, интеллектуал мулк, модернизация, ихтиро.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI7Y2024N08>

Кириш. Мамлакатимизда аҳолининг турмуш даражасини ва фаровонлигини ошириш, ижтимоий-иқтисодий салоҳиятни барқарор ўсишни рағбатлантирувчи кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, инновацион ғоялар, усуллар ва технологияларни жорий этишга, шунингдек фан-техника ва инновацион фаолиятнинг жадал ривожланиши учун зарур муҳитни ташкил этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Шунингдек олиб борилган тадқиқотлар ва ўтказилган таҳлиллардан келиб чиқиб айтишимиз мумкинки, бугунги кунда мамлакатимизда фаол тадбиркорлик ва

инновацион фаолиятни янада ривожлантириш учун яратилаётган муҳитни яхшилашга тўсқинлик қилувчи, жумладан, бир қанча муаммолар мавжуд.

Маълумки, давлатимиз иқтисодиётининг ривожланиши ва аҳоли турмуш фаровонлиги мавжуд ресурслардан самарали фойдаланиш ҳамда тўпланган ақлий ва технологик салоҳиятдан самарали фойдаланишга боғлиқдир. Чунки кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари иқтисодиётнинг реал секторида жадал ривожланиб бораётган тузилмалардан бири бўлиб бормоқда, маълум лойиҳаларни амалга ошириш ва янгиликларни жорий қилиш билан боғлиқ бўлган етакчи роли инновацион тадбиркорлик, новатор-субъектларга боғлиқдир.

Иқтисодиёт тараққиётида сифат ўзгаришларини таъминлаш учун нафақат мавжуд технологияларга асосланиш, балки инновацион фаолиятни самарали рағбатлантириш тизимини ишлаб чиқишга ҳам эътиборни қаратиш лозим. Агар, биринчиси ривожланган мамлакатлар даражасига чиқиш имконини берса, фақат фаол инновацион фаолиятгина ушбу муваффақиятнинг узоқ вақт амалда бўлишини таъминлайди.

Маълумки, реал инновациялар техника ва технологияларни жорий этиш билан боғлиқ, лекин инновация илмий-техникавий ишлар натижаси, уни татбиқ этишга эҳтиёж, тўлов эҳтиёжи, қиймати унинг юзага келиши билан фарқланади.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Инновациялар деганда одатда, илм-фан ютуқлари, замонавий тажрибалардан фойдаланишга асосланган техника ва технологиялар, меҳнат фаолиятни самарали ташкил этиш ва бошқариш соҳасидаги янгиликлар тушунилади. Иқтисодий назария нуқтаи назаридан инновация - бу харажатларни камайтириш, арзонроқ ва юқори сифатли маҳсулот ишлаб чиқаришни ташкил этиш жараёнидир.

Демак янги истеъмолчилик хусусиятлари ёки ишлаб чиқариш тизимларининг самарадорлигини ошириш орқали бозорга маҳсулот етказиб бериш - инновацияга мисол бўла олади.

Шунингдек, инновация – фойдаланишга киритилган янги ёки сезиларли даражада яхшилانган маҳсулот ёки технологик жараён, сотувларнинг янгича услуби ёки иш амалиётидаги, иш ўринларини ташкил этишдаги ва ташқи алоқаларни ўрнатишдаги янги ташкилий тажрибалар ҳисобланади.

“Инновация” атамаси латинча “novatio” сўзидан олинган бўлиб, “янгилаш”, “ўзгариш”, “in” қўшимчаси эса латинчадан “йўналишида” деб таржима қилинади, агар буни яхлит “Innovatio” кўринишида таржима қилсак - “ўзгаришлар йўналишида” деб изоҳланади. Innovation тушунчаси биринчи бўлиб XIX-асрнинг илмий тадқиқотларида кузатилади.

“Инновация” тушунчаси ўзининг янги ҳаётини “инновацион жамланмалар”ни таҳлил қилиш, иқтисодий тизимларнинг ривожланишидаги ўзгаришлар натижасида XX-асрнинг бошида австриялик ва америкалик иқтисодчи Й.Шумпетернинг илмий ишларида бошлаган. Шумпетер 1900-йилларда иқтисодда ушбу терминни илмий қўллашга киритган дастлабки олимлардан эди.

Иқтисодий адабиётларда “инновация” тушунчасига таъриф беришда турли ёндашувларни кузатишимиз мумкин. Жумладан, профессор Э.А.Уткиннинг ёндашуви

бўйича инновация деганда “ишлаб чиқаришга жорий этилган объект” тушунилади [2, 28-б.].

И.Степанованинг таърифига кўра, “инновация” тушунчаси илмий-техника салоҳиятини реал, янги маҳсулот ва технологияларни юзага чиқарадиган жараён сифатида талқин этилади [3, 31-б.].

Л.Водачек ва О.Водачкова инновацияларга “корхона фаолиятининг тизим сифатида мақсадли ўзгариши” деб таъриф берадилар [4, 12-б.].

Академик Р.А. Фатхутдинов томонидан келтирилган таърифга кўра, инновация – янгиликни жорий этиш орқали бу бошқарув объектини такомиллаштириш, шунингдек, иқтисодий, ижтимоий, экологик, илмий, техник ёки бошқа турдаги ижобий самарага эришишнинг якуний натижасидир [5, 18-б.].

“Инновация” тушунчасининг юқоридаги таърифлари ўзгаришларни микроиқтисодий хусусиятини акс эттиради ва бу ерда улар ташкилот фаолиятини модернизациялаш омили сифатида кўриб чиқилган.

Муҳокама ва натижалар. Инновацион фаолият тушунчасига тўхталадиган бўлсак, бу қуйидаги ишлар ва хизматларни ташкил этиш жараёнидир:

- янги ёки янги истеъмол хусусиятларини намоён қилган маҳсулотларни яратиш ва ишлаб чиқаришни ташкил этиш;

- ишлаб чиқаришнинг янги технологияларини яратиш ва фаолиятда қўллаш ёки мавжуд ишлаб чиқариш технологияларини модернизация қилиш, уларни қайта тақсимлаш ва жорий қилиш;

- маҳсулот ишлаб чиқариш ва сотиш жараёнларини ташкил этишда харажатларни тежашни таъминлайдиган ёки уларни камайтириш учун шароит яратувчи таркибий, молиявий-иқтисодий, кадрлар, ахборот ва бошқа янги технологиялардан фойдаланиш [6, 8-б.].

Янгиликни инновацияга айлантириш жараёни инновацион жараён, янгиликни бозорга олиб чиқиш эса инновацияни тижоратлаштириш деб аталади.

Янги ғоя, янги технология ёки янги маҳсулот инновацияга айланиши учун у бир вақтда 3 та хусусиятни ўзида жамлаши керак бўлади. Булар:

- илмий-техникавий томондан янгиликка эга бўлиши;
- саноатда ёки бошқа соҳаларда қўллаш имкониятининг мавжудлиги;
- тижоратлаштириш нуқтаи назаридан мақсадга мувофиқлиги.

Моҳиятига кўра инновациялар илм-фан янгиликларини товар ва хизматлар ишлаб чиқаришда, саноат соҳаларида, қўллаш, шунингдек уларни замонавий ишлаб чиқаришнинг ташкилий, иқтисодий, бошқарув ва ижтимоий технологиялар кўринишида кенг жорий этишдан иборат. Бинобарин, инновацион иқтисодиёт – бу рақобатбардошликнинг ривожланишини узлуксиз таъминлаш мақсадида яратиладиган, тарқатиладиган ва фойдаланиладиган янги билимлар ва тажрибалар иқтисодиёти, шунингдек, инновацион жараёнлар эса иқтисодий тараққиётни ҳаракатлантирувчи асосий воситадир.

Инновациялар – ихтиро, патент, товар белгилари, ноу-хау ва бошқа шаклларда расмийлаштирилиши мумкин. Инновациянинг асосий хусусияти – унинг истеъмолчилар учун янгилик эканлигидадир. Янги деб ҳисобланаётган маҳсулот ёки

технологиянинг кейинчалик фойдаланишга қабул қилиниши ёки тижоратлаштирилиши уни инновацияга айлантиради.

Инновацияга ҳар қандай шаклдаги янгилик сифатида эмас, балки мавжуд тизимнинг самарадорлигини жиддий равишда оширадиган омил сифатида қараш ўринлидир. Шу нуқтаи назардан инновациялар кашфиётлардан фарқ қилади

Инновацияларнинг илмий кашфиётлар ва ихтиролардан фарқи шундаки, илм-фан - бу маълум маблағларни билимлар ва ғояларга сарфлашга йўналтирилса, инновацияларда - билимлар ва ғояларни маблағларга айлантирилади.

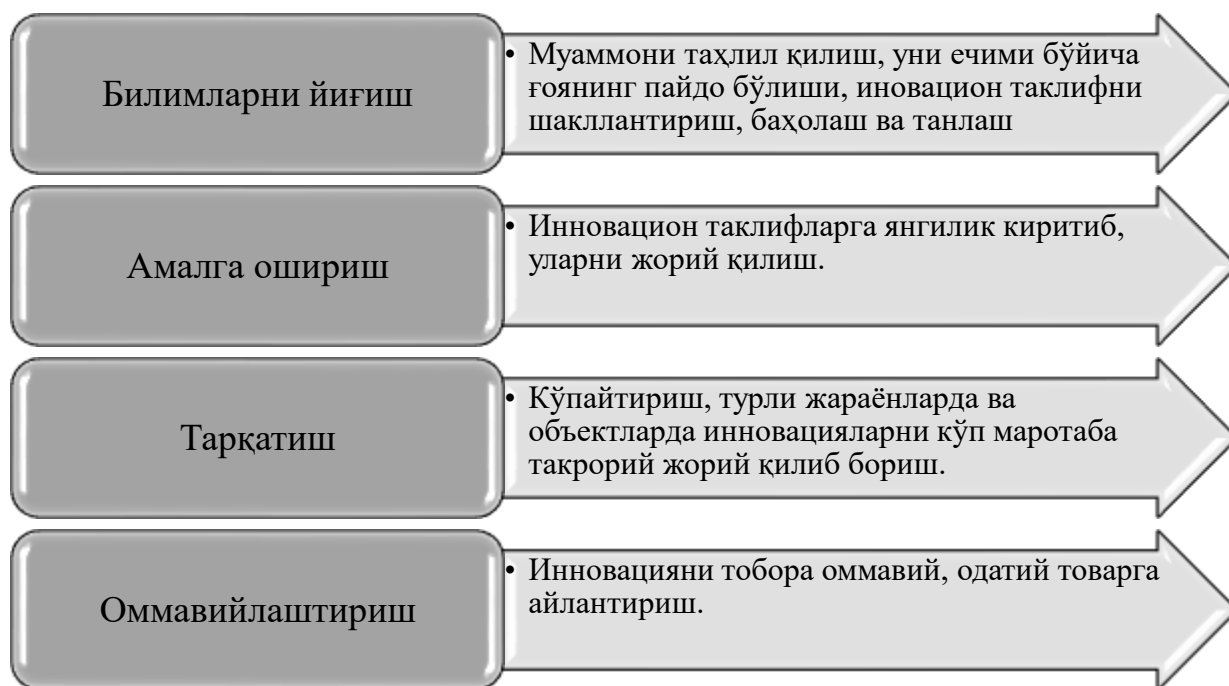
Ихтиро эса янги концепцияни яратиш билан изоҳланади. Инновация - бу ихтиронинг амалий аҳамиятидан фойдаланган ҳолда уни муваффақиятли сотиладиган маҳсулотга айлантиришга қаратилган фаолият - десак муболаға бўлмайди.

Янгилик ва инновация ўртасида ҳам фарқни ажратадиган бўлсак, янгилик - бу интеллектуал фаолият натижасидир. Бунга мисол сифатида янги стратегия, бизнеснинг янги модели, янги ташкилий тузилма, янги маркетинг усули, янги жараён, янги технология, янги маҳсулот ёки уларнинг маълум бирикмаси кабиларни келтиришимиз мумкин. 1-расмда янгилик ҳаёт циклининг асосий босқичлари кўрсатилган.

1-расм. Янгилик ҳаёт циклининг асосий босқичлари.

Янгиликдан фарқли равишда инновация - бу иқтисодий самара олиш мақсадида янгиликларни амалда қўллашдан иборат бўлган жараёндир. Қуйидаги 2-расмда инновациялар ҳаётий циклининг асосий таркибий қисмлари кўрсатилган.

2-расм. Инновация ҳаётий циклининг асосий таркибий босқичлари.

Инновацияларни хусусиятларига кўра таснифларга ажратиш муҳим аҳамиятга эга, чунки бу муайян инновациянинг хусусиятлари ва моҳиятини, унинг ишлаб чиқариш ва бошқарувни модернизациялаш муаммоларини ҳал қилишдаги ўрни ва аҳамиятини аниқлашга, мавжуд шароитларда самарали бошқарув қарорини тўғри аниқлашга имкон беради. Демак инновацияларни турлари, уларнинг намоён бўлиш шакллари ва корхона тизимидаги ўрнига кўра таснифлаш мумкин.

1. Инновация объектнинг турлари бўйича таснифига кўра:

- моддий инновациялар - янги моддий ресурслар, хом ашё, ярим тайёр маҳсулотлар, бутловчи қисмлар, маҳсулотлар. Бундай кўринишдаги янгиликлар маҳсулот ёки товар инновацияси деб ҳам аталади. Бу инновациялар янги эҳтиёжларни ёки мавжуд эҳтиёжларни янгича усуллар ва технологиялар орқали қондиришга қаратилган бўлади;

- жараён инновациялари - бунга янги хизматлар, ишлаб чиқариш жараёнлари, ишлаб чиқаришни ташкил этиш усуллари, ташкилий тузилмалар, бошқарув тизимлари мисол бўлади. Ишлаб чиқариш жараёнлари соҳасидаги инновациялар ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлиб, улар технологик инновациялар деб ҳам аталади; Бундай инновациялар маҳсулот сифатини, меҳнат унумдорлигини ва ишлаб чиқариш ҳажмини оширишга қаратилган бўлади;

2. Корхонанинг ишлаб чиқариш тизимидаги ўрнига кўра:

- янги корхона фаолияти бошлангандаги - янги моддий ресурслар, хом ашё, янги маълумотлар;

- корхона ишлаб чиқариш тизими доирасида фойдаланиладиган - янги ярим тайёр маҳсулотлар, технологик жараёнлар, ахборот технологиялари, ташкилий тузилма;

- Корхона ишлаб чиқариш тизимининг "маҳсулоти" - бу сотиш учун мўлжалланган янги маҳсулотлар, хизматлар, технологиялар ва маълумотлар (ноу-хау)

[9].

3. Янгилик даражасига кўра:

- бирламчи (тубдан ўзгартириш, кескин ўзгартириш, асосий) - масалан, янги технологиялар, материаллар, қайта ишлаш усуллари ва бошқаларга асосланган янги маҳсулотлар;

- иккиламчи (такмиллаштириш ва модификациялаш) - масалан, технологияларни, ишлаб чиқариш усуллари қисман такмиллаштиришга асосланган янги маҳсулот, материалларнинг янги комбинацияси ва бошқалар.

4. Қўллаш соҳалари бўйича таснифи:

- ишлаб чиқаришда - янги технологиялар, асбоблар, ускуналар;

- савдо, тижоратда - мижозларга хизмат кўрсатишнинг янги шакллари, товарларни жойлаштириш ва сақлашнинг янги усуллари ташкил этиш, уларни реклама қилишнинг янги услублари. Товарларни кредитга сотиш савдо инновацияларининг янгича намунасидир;

- ижтимоий соҳада – ижтимоий алоқаларни ўрнатиш ва ташкил этишнинг янги усуллари, ижтимоий муносабатлар, ижтимоий низоларни ҳал қилиш, ижтимоий раҳбатлантириш кўринишлари, янги ходимни меҳнат шароитига мослаштириш усуллари;

- бошқарувда - янги бошқарув тизимлари, қарор қабул қилиш усуллари, режалаштириш, раҳбатлантириш ва назорат қилиш усуллари [10].

5. Инновацияларнинг оммавий фойдаланиш даражасига кўра таснифи:

- турли шахсий эҳтиёжларни қондиришга қаратилган истеъмолчи инновацияси. Бунда истеъмолчилар, одатда, жисмоний шахслар ва оила хўжалиги ҳисобланадилар. Истеъмолчи инновациясининг моҳияти - маҳсулотдан фойдаланишнинг иқтисодий, ижтимоий ва руҳий таъсирини ошириш. Бундай инновациялар илмий-техникавий ва ишлаб чиқариш фаолиятида деярли қўлланилмайди;

- ижтимоий ишлаб чиқариш эҳтиёжларини қондириш. Ишлаб чиқариш инновациясининг субъектлари – ишлаб чиқариш корхоналари, илмий марказлар, бизнес ҳамжамияти ёки тадбиркорлик тузилмалари бўлиши мумкин. Истеъмолчи инновацияларидан фарқли ўлароқ, ишлаб чиқариш инновациялари иқтисодиётнинг ҳажми ва сифатини оширишга кенгроқ хизмат қилади [7];

6. Корхона ёки ташкилотнинг муайян иерархик даражасида фойдаланиши бўйича инновациялар:

- биринчидан, корхона ижтимоий - иқтисодий тизим сифатида қаралади. Бу даража стратегик бошқарув билан боғлиқ инновацияларга мос келади – мақсад моҳиятини белгилашдаги инновациялар, стратегиялар, ташқи иқтисодий фаолиятдаги янгиликлар, музокаралар жараёнлари ва бошқалар бунга мисол бўлади;

- иккинчидан, қуйи даражада, ташкилот ўзаро муносабат ва боғлиқ ҳамда муносабатларга эга бўлган турли хил таркибий бўлинмалар жамламаси сифатида қаралади. Ушбу даража корхона ичидаги бошқарувда қўлланиладиган ишлаб чиқариш жараёнларидаги, ташкилий тузилма, назорат тизими инновацияларга мос келади;

- учинчи босқичда корхона жамият, ижтимоий-техник тизим сифатида қаралади. Бу даража ходимлар ва шахсий бошқарув билан боғлиқ бўлган шахсий меҳнат

усуллари, ходимларнинг ижодий салоҳиятини ошириш усуллари, бизнес имиджини қуриш усуллари, ўқитиш тизимлари каби инновацияларга мос келади [3, 25-б];

7. Янги ғояларнинг потенциал даражасига кўра инновациялар:

- радикал инновациялар - принципиал жиҳатдан янги маҳсулотлар ва технологиялар. Уларнинг сони анча кам бўлиб, одатда, янги мижозлар ва янги истеъмол бозорининг пайдо бўлишини таъминлайди;

- комбинацион инновациялар – мавжуд элементларнинг янги комбинацияси. Ушбу инновациялар янги истеъмолчилар гуруҳларини жалб қилиш ёки янги бозорларни ривожлантиришга қаратилган бўлиши мумкин;

- такоиллаштирувчи инновациялар - мавжуд маҳсулотларни такомиллаштириш ёки тўлдиришга қаратилган инновациялар. Улар корхонанинг бозордаги мавқеини сақлаб қолиш ёки мустақкамлашга қаратилган [3, 40-б];

8. Прототипга кўра инновациялар:

- бошловчи инновациялар очиш - маҳсулот ёки технологиянинг таққосланадиган прототиплари бўлмаса;

- ўрнини босувчи инновация - мавжуд прототиплар тўлиқ алмаштирилганда;

- момаладан чиқарувчи инновациялар – фойдаланиш давомида янги функцияларнинг пайдо бўлиши сабабли маҳсулотнинг бутунлай муомаладан чиқиб кетишига сабаб бўлганда;

- қайтарувчи инновациялар - олдинги турларга, усулларга, усулларга қайтишга эҳтиёж бўлганда;

- ретро-қайтиш - эски шакллар ва усуллар замонавий шароитларга ёки жараёнларга қайта жорий қилинганда [4, 41-б];

9. Инновацияларни жорий этиш соҳаси бўйича:

- илмий - техникавий;

- ижтимоий;

- экологик;

- иқтисодий (тижорат);

- интеграл инновациялар [2, 29-б].

Одатда, тадбиркорликнинг ҳар қандай шакли ўз ичига маълум инновацияларни қамраб олади, масалан, ишлаб чиқариш жараёнини самарали ташкил этиш учун сифатли маҳсулот ишлаб чиқаришнинг янги усуллари жорий қилиш ёки янги технологиялардан фойдаланиш, шунинг билан бирга бозорга анъанавий маҳсулотларни етказиб бериш, ишлаб чиқаришнинг техник элементлари ёки ишлаб чиқаришда товар сифати ўзгариши билан боғлиқ қандайдир янги хусусиятлар ёки усуллари қўллаш билан ҳам амалга оширилиши мумкин.

Инновацион тадбиркорликни ривожлантириш қуйидаги омиллардан келиб чиққан ҳолда муҳим аҳамият касб этади:

- иқтисодий инфратузилманининг барча жабҳаларида янгиликларни жорий этишга асосланган ишлаб чиқариш жараёнларининг ролини ошириш;

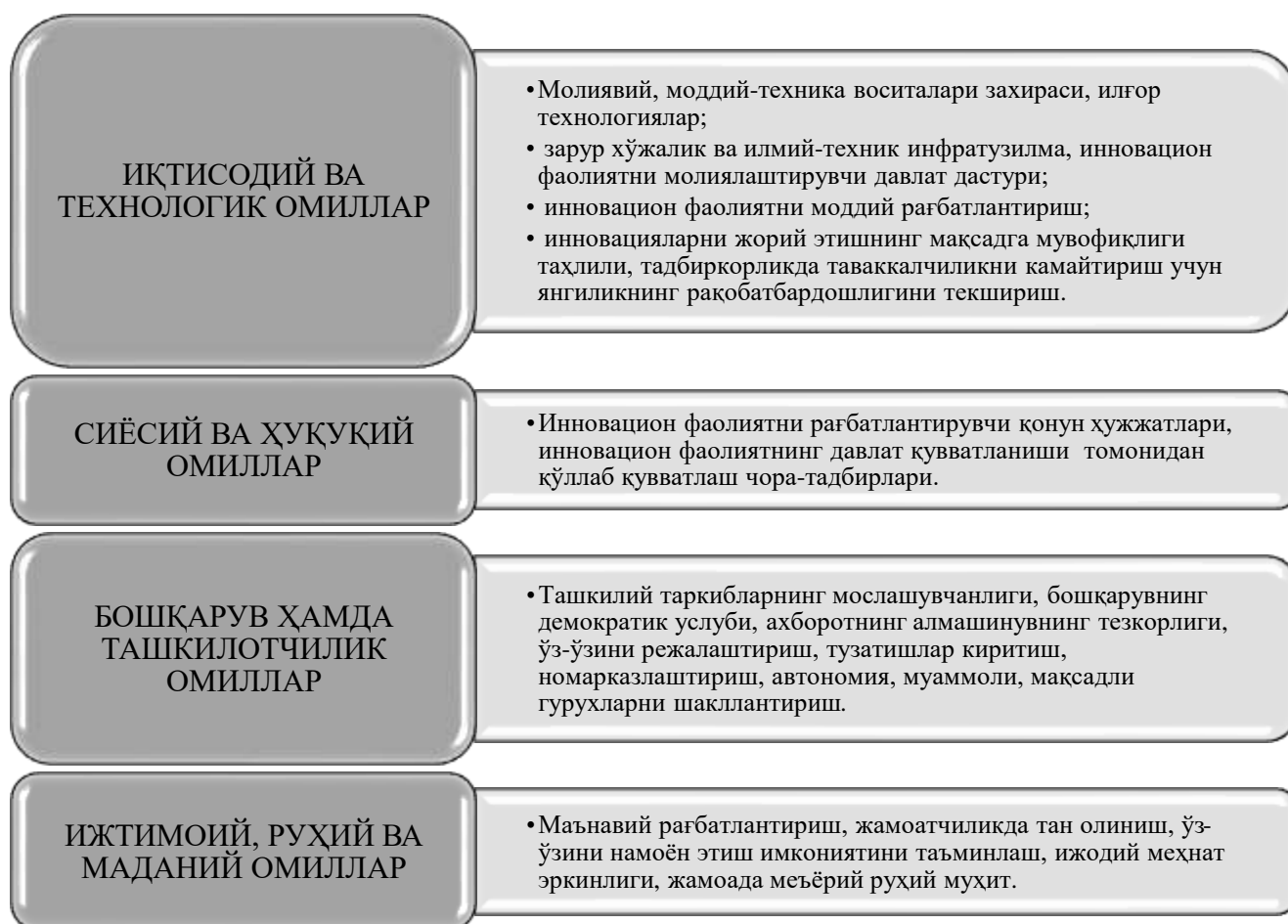
- ишлаб чиқиш рентабеллигини оширишда илм-фан ютуқлари ҳамда ва илғор технологияларни қўллаш;

– ишлаб чиқариш муддатларини сезиларли қисқартириш зарурати, замонавий техникаларни ўзлаштириш, ишлаб чиқаришнинг техник даражасини кўтариш, ихтиро ва рационализаторлик намуналарини оммавий ривожлантириш зарурати;

– тадқиқот натижаларининг ноаниқлиги ва кўпвариантлилиги, таваккалчилик ва салбий натижаларга эришиш хавфининг мавжудлиги билан ифодаланувчи илмий-техникавий ишлаб чиқариш жараёнларнинг ўзига хослиги;

– харажатларнинг ортиши ва янги маҳсулотни ўзлаштиришда, корхоналар иқтисодий кўрсаткичлари тушиб бораётганда, янги техника ва технологияни тезкор татбиқ этишнинг объектив зарурати ва ҳоказоларда [8].

Инновацион тадбиркорликнинг тараққий топиши истеъмолчилар томонидан янгиликларга муносабатига, миллий иқтисодиётнинг илмий-техникавий салоҳияти ривожланишига, таваккал инновацион фаолиятни молиялаштирувчи венчур корхоналарнинг ҳамда инвесторларнинг фаолиятига боғлиқ.

3-расм. Инновацион тадбиркорликни ривожлантиришга кўмаклашувчи омиллар

Хулоса ва таклифлар. Демак инновацион тадбиркорлик – ғоя ва ихтиролардан амалий фойдаланиш орқали янги товар ва технологиялар яратиш жараёни ҳисобланади. Одатда, тадбиркорлик фаолияти замирида янги эҳтиёжларни қондиришга имкон берувчи, янги бозорни барпо этиш, маҳсулот ёки хизматлар соҳасига янгилик киритишдир [11]. Инновациялар – тадбиркорликнинг махсус қуроли бўлиб, бунда инновациялар ўз ҳолича эмас, балки янгиликларни йўналтирилган ташкилий излаш, уларга тадбиркорлик таркибларининг мунтазам қаратилганлигидир. Тадбиркорлар

фикрлашнинг инновацион турини фарқлайди, инновацион фаолият эса ўзида тадбиркорликнинг алоҳида қуролини акс эттиради. Шундай қилиб, тадбиркор-новаторнинг вазифаси – ихтироларни татбиқ этиш билан бирга ишлаб чиқаришни ислоҳ қилишдир, янада кенгроқ маънода янги технологик имкониятларни қўллаш орқали янги маҳсулотларни ишлаб чиқариш ёки тайёр маҳсулот бозори очилиши ёки янги манбанинг очилиши эвазига эски маҳсулотларни янги услубда ишлаб чиқаришдан иборат.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 майдаги “Фаол тадбиркорлик ва инновацион фаолиятни ривожлантириш учун шарт-шароитларни яратиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” гининг ПҚ-3697-сонли қарори.
2. Э.А.Уткин. Управление компаниями. Москва, 1997.-304 с.
3. Степанова И.П. Инновационный менеджмент. Учебник. 2014.
4. Л.Водачек, О.Водачкова. Стратегия управления инновациями на предприятии. Москва, Экономика, 1989.-167 с.
5. Фатхутдинов, Р. А. Инновационный менеджмент: Учебник для вузов. 6-е изд. - СПб.:Питер, 2011. - 448 с
6. Дармилова, Ж. Д. Инновационный менеджмент: Учебное пособие для бакалавров / Ж. Д. Дармилова. - М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2013. - 168 с.
7. Атамурадов Ш. А. (2019). Турли минтақаларда венчур инвестицияси муҳити таҳлили ҳамда венчур бизнесини ўзбекистон иқтисодиётига жорий этиш муаммолари. Экономика и инновационные технологии, (6), 69–79. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economics_and_innovative/article/view/11170
8. Атамурадов Шерзод Акромович Инновацион фаолиятни венчурли молиялаштиришнинг халқаро моделларини жорий этиш самарадорлиги // Экономика и финансы (Узбекистан). 2019. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsion-faoliyatni-venchurli-moliyalashtirishning-hal-aro-modellarini-zhoriy-etish-samaradorligi> (дата обращения: 09.01.2023).
9. Атамурадов Ш.А. (2022). Саноатда инновацион фаолиятни ривожлантиришда венчур инвестицияларини жалб қилиш масалалари. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <https://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1868>
10. Атамурадов Ш. Хорижий мамлакатларда венчурли инновацион лойиҳалаштириш моделлари // " Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар" илмий электрон журналы. – 2019. – №. 2.
11. Улашев, И. О., and Ш. А. Атамурадов. "Корхона иқтисодиёти ва менежменти." Ўқув қўлланма. Тошкент-2013.
12. Атамурадов Ш.А. Инновацион тадбиркорликда венчур инвестицияларини жалб қилиш муаммолари // Экономика и финансы (Узбекистан). 2021. №1 (137). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsion-tadbirkorlikda-venchur-investitsiyalarini-zhalb-ilish-muammolari> (дата обращения: 09.01.2023).

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/7 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари** электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).